

OBÁLKA

CYBERHATE – NENÁVIŠŤ NA INTERNETE

IRENA BIHARIOVÁ

Bratislava, 2012

ÚVOD

Publikácia CYBERHATE – NENÁVISŤ NA INTERNETE je stručným sprievodcom problematikou nenávisti šírenou na internete, smerovanou najmä voči rasovým, národnostným, etnickým, sexuálnym a náboženským menšinám. Je primárne určená pre potreby pedagogickej praxe pri vyučovaní spoločensko-vedných predmetov na stredných školách, preto nie je štylizovaná ako vyčerpávajúci odborný text a upúšťa od podrobného právneho mapovania problematiky.

Publikácia ponúka základné teoretické informácie, ktoré čitateľom pomôžu zorientovať sa v tom, čo problematika cyberhate obnáša, aké sú jej praktické podoby od čias, kedy sa stal internet efektívnym nástrojom aj pre slovenskú krajinu až po súčasnosť, kedy sa nenávistný obsah na internete šíri aj vďaka mladým študentom, ktorí častokrát disponujú veľmi laickými a skreslenými informáciami o jednotlivých menšinách. V internetovom prostredí sa diskusie o menšinách (zvlášť o Rómoch) značne homogenizujú, možno dokonca skonštatovať, že nenávistné a neraz hrubo protiprávne postoje sú dominantné. Tieto generalizujúce, hanlivé a osočujúce prejavy – napriek tomu, že prekračujú intencie Trestného zákona – sa svojou masovosťou stávajú akoby legitímnou súčasťou virtuálneho diskurzu.

Práve to ešte väčšmi odôvodňuje potrebu zapojiť najmä pedagogickú obec do zveľaďovania povedomia v radoch svojich študentov o témach, ktorým sa na internete venujú – v témach týkajúcich sa menšín totiž ďaleko častejšie prezentujú postoje, ktoré sú skôr prejavom prvoplánovej nenávisti a laických replikovaných klišé, než prejavom, ktorý by odrážal ich skutočnú orientáciu v problematike.

Publikácia vo svojej praktickej časti sprostredkúva základný náčrt toho, ako sa možno s fenoménom cyberhate vysporiadať. Vysvetľuje v nej základný právny rámec (ktorý je pri cyberhate narušený) a nástroje, ktorými ho možno postihovať. Okrem právnych (sankčných) mechanizmov sa však kladie oveľa väčší dôraz na to, aby bolo študentom sprístupnených čo najviac korektných informácií o menšinách, aby v ich svetle dokázali sami prehodnocovať svoje postoje šírené (nielen) v internetových sieťach. Za týmto účelom publikácia ponúka základné praktické rady, ktoré môžu pedagógovia a pedagogičky využiť na vyučovaní a pri diskusiách so svojimi študentmi.

Všetkým učiteľom a učiteľkám, pedagogickým pracovníkom a pracovníčkam, želim predovšetkým veľa síl, energie a trpezlivosti pri vykonávaní ich nesmierne náročného a cenného povolania.

Irena Bihariová, autorka

AUTOR : Mgr. Irena Bihariová

VYDAVATEĽ : Friedrich Ebert Stiftung, Bratislava, 2012

ISBN :

TEORETICKÁ ČASŤ

I. Čo je to cyberhate?

Pojem cyberhate možno zjednodušene preložiť ako protiprávne prejavy nenávisti smerované proti rasovým, národnostným, etnickým, sexuálnym či náboženským skupinám a ich členom, ktoré sú šírené prostredníctvom siete a umiestňované na internete.¹

Cyberhate má dve typické zložky :

„Cyber“

Ide o vyjadrenie prostredia, akým a v ktorom sa nenávistný obsah šíri a umiestňuje. S patričnou dávkou zjednodušenia si tento priestor môžeme predstaviť ako úložisko, na ktoré vysielame informácie (server). Vďaka internetovej sieti sa potom na toto úložisko pripojíme a získavame prístup k obsahu a informáciám umiestneným na serveri.

Rozdiel medzi cyberhate a nenávistným výrokom, ktorý je vyjadrený v bežnej komunikácii, alebo prostredníctvom tlače, rozhlasovým či televíznym vysielaním, je práve v osobitosti prostredia : pri cyberhate je to internet a počítačové siete.

Informácie na internete sú najčastejšie sprístupnené v podobe web stránky. V kontexte témy cyberhate je potrebné zmieniť sa o dvoch typoch webového prostredia :

- **Webové stránky, ktorých obsah je tvorený samotným autorom (vlastníkom, správcom, providerom),** (ďalej len „webstránky“)

Je pre ne typické, že obsah umiestňuje konkrétna osoba (zväčša administrátor, správca), ktorý má povolený vstup do obsahovej časti, čiže autorizuje všetko to, čo sa na webe objaví. (Možno si to predstaviť ako klasickú web stránku firmy.) V zásade tí, ktorí si webovú stránku prechádzajú, nemajú možnosť priamo ju dotvárať, vkladať do nej vlastný obsah a ovplyvňovať jej tematické zameranie.

- **Tzv. „user created (generated) content“** , (ďalej len „UCC“)

Hovorí sa im aj „participatívne web stránky“, alebo v doslovnom preklade „užívateľom tvorený obsah“. Ide o taký formát webu, ktorý síce má taktiež svojho autora a správcu, ale samotný obsah mu dotvárajú užívatelia - napríklad vešaním textov, videa, fotiek. Autor takejto web stránky v zásade len nadstavuje základné funkcionality a vzhľad web stránky. (Hoci samozrejme aj on môže zasahovať

¹ Pojem cyberhate možno tiež definovať ako protiprávne vyjadrenie nenávisti najmä voči etnickým, rasovým, národnostným, sexuálnym, náboženským skupinám a ich príslušníkom vo virtuálnom prostredí, v širšom vymedzení ako šírenie ideológií popierajúcich základné ľudské práva prostredníctvom internetu a umiestňovanie takéhoto obsahu do jeho častí.

do obsahu a rozhodovať o tom, aký obsah by sa v jeho priestore nemal nachádzať.) Typickým príkladom UCC sú tzv. sociálne médiá, najmä sieť Facebook, www.youtube.com, ale aj rôzne blogovacie portály, diskusné internetové fóra apod. Ich popularita sa rozrástla najmä od roku 2005.

„Hate“

Ide o samotnú obsahovú zložku, ktorú umiestňujeme do virtuálneho prostredia. V kontexte fenoménu cyberhate je to prejav vyjadrujúci nenávisť, hanlivý postoj, ktorý smeruje proti rase, etnicite, národnosti, vierovyznaniu či sexuálnej orientácii (resp. skupinám a ich členom, ktoré sú definované cez tieto kategórie), pričom v zásade platí, že má podobu protiprávneho skutku. Samozrejme, tento prejav nemusí byť vyjadrený len písaným textom. Protiprávny hanlivý obsah môže byť podaný vo forme

- Grafiky (obrázky, fotky, kresby, symbolika znakov)
- Zmiešaného textu s grafikou (infografiky, plagáty, pozvánky, letáku)
- Audio (pieseň šírená internetom)
- Video
- Obrazovo – zvukového záznamu

II. Web stránky s nenávisťným obsahom

1. Web stránky s nenávisťným obsahom ako ideologické projekty krajnej pravice

Slovenská krajná pravica a rôzne neformálne hnutia zamerané na šírenie posolstva Tretej ríše a ideológií potierajúcich ľudské práva si pochopiteľne našli svoje miesto aj na internete. Kým v 90-tych rokoch využívali rôzne samizdatové printoviny, postupne, po roku 2000 začali penikáť aj do virtuálneho prostredia. Súvisí to predovšetkým s čoraz väčšou dostupnosťou internetového pripojenia pre širokú verejnosť a samozrejme s výhodami vyplývajúcimi zo samotnej podstaty internetu : ponúkol im cestu, ako masívne tlmočiť svoje postoje čo najširšej verejnosti a možnosť zjednodušovať vzájomnú komunikáciu. V neposlednom rade, internet umožňoval aj patričnú anonymitu, a tým pádom zmenšené obavy z odhalenia políciou.

Podobne ako ktokoľvek iný, aj aktéri krajne pravicovej scény spočiatku tvorili web stránky, ktoré obsahovo naplňa len majiteľ webu (príp. ním poverená osoba), čiže bez možnosti užívateľov ovplyvňovať ich obsah. (Štandardné weby časovo predchádzali neskoršie populárnym UCC).

V prvom štádiu (r.2000) vytvárali web stránky, ktoré už pri letmom pohľade prezrádzali svoje ideologické zameranie. Častokrát tieto indície naznačoval už ich samotný názov (napr. www.whitefront.com), symbolika znakov a rún (prebratá z Tretej ríše), mottá a slogany prebraté z fašistických režimov (vid obrázok č.1).

Mnohé mali svoj obsah naozaj prepracovaný - dá sa o nich hovoriť ako o doslova ideologických projektoch a či info bankách - užívateľ si v nich našiel všetky potrebné ideologické materiály spojené s propagáciou nacistického odkazu, nechýbali konšpiračné články o Židoch, „Novom svetovom poriadku“, a taktiež veľa materiálov, ktoré dokázali svojim dizajnom a formou zapôsobiť na mládež (hudba s neonacistickými textami, odznaky, nášivky, distribúcia oblečenia a pod.)

Obrázok č. 1:

<http://aryanrebel.wordpress.com>

V červených krúžkoch sú označené priame indície odkazujúce na neonacistickú ideológiu². Táto web stránka – ako jedna z mála, ktorá obsahuje takéto priame odkazy – ostala ku dnešnému dňu stále aktívna.

V sekciách web stránok sa zväčša nachádzali ideologické texty (Mein Kampf, Protokoly sionských mudrcov, diela spochybňujúce holokaust, rasové a eugenické teórie a pod). O to väčšími boli zradné pre študentov a mládež, ktorí v tomto prostredí nadobúdali neraz oveľa

² Combat 18 = je militantná zložka medzinárodnej neonacistickej skupiny Blood and Honour. Číslicou 18 vo svojom názve odkazuje na Adolfa Hitlera (poradím písmen v abecede – A=1, H=8).

Blood and Honour = ide o jednu z najznámejších medzinárodných neonacistických skupín, s pobočkami takmer všade v Európe a USA. V nemčine bol jej názov (Blut und Ehre – Krv a česť) používaným heslom v radoch Hitlerjugend, mládežníckej organizácii NSDAP.

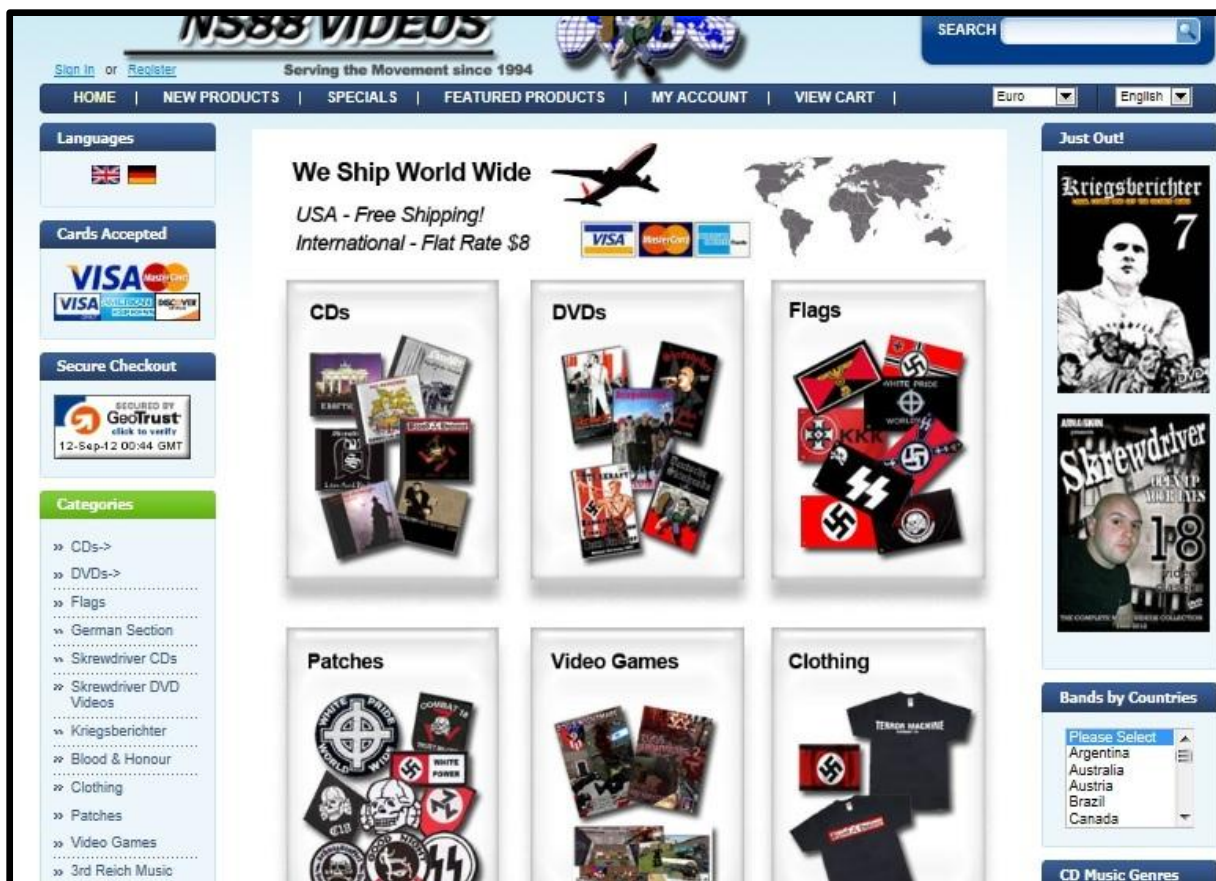
obsiahlejší prehľad historických udalostí, než mohli získať bežným vyučovaním v škole; samozrejme, získavali ho v pokrivenej optike, demagogickou manipuláciou faktov a bez možnosti kritickej konfrontácie.

Ďalšou zaujímavosťou v obsahu týchto stránok boli rôzne návody a manuály, ktoré čitateľa zaúčali do „bojových akcií“, prípadne tomu, ako sa vyhnúť stretu s políciou a ako reagovať pri jej úkonoch. V neposlednom rade, na posilnenie guráže potenciálnych mladých sympatizantov ponúkali reporty z bojových akcií (napríklad dnes už zaniknutá webstránka www.nsinfo.org

Niektoré tiež plnili úlohu tzv. watchdogs – monitorovali a zverejšňovali fotografie a mená osôb, ktoré uznali za svojich oponentov (takto sa na ich web stránke objavili ľudia, „vinní“ už len tým, že patrili k inej subkultúre založenej na odmietaní rasovej nenávisti). Takýto monitoring prinášala napríklad stránka Redwatch Slovakia.

Hoci viaceré web stránky tohto typu dnes už v takejto nápadnej forme (t.j. s nápadne ideologicky vyhraneným obsahom) nejestvujú, sú samozrejme na internete stále dostupné nespočítateľné množstvá ich verzí v inom, než slovenskom jazyku. Niektoré slúžia ako ideologické projekty ponúkajúce články a publikácie, iné fungujú ako hudobné portály na propagáciu neonacistických kapiel a textov. Dostupné sú tiež e-shopy na predaj a distribúciu oblečenia, nášiviek, kníh či počítačových hier s neonacistickým posolstvom.

Obrázok č.2

Web stránka <http://www.ns88.com/>

Je zameraná na predaj najrôznejších materiálov spojených s propagáciou fašizmu a nacizmu. Číslica 88 v názve webstránky odkazuje na nacistický pozdrav Heil Hitler! (číslovka je vyjadrením poradia začiatkových písmen pozdravu v abecede.)

2. Webstránky s nenávisťným obsahom ako „alternatívny zdroj informácií“.

- **Zmeny v prezentácii krajne pravicového posolstva**

Vyššie spomenutý typ webov (s nápadne neonacistickým obsahom) postupne vytlačili také, ktoré už nie sú na prvý pohľad tak ľahko identifikovateľné ako weby propagujúce nacistický a rasový koncept. Snaha dištancovať sa o „typických nacistických a rasových prvkov“ je aktuálna v celkovej sebareprezentácii u veľkej časti krajne pravicových subjektov v celej Európe (Slovensko nevynímajúc). Najmä tá časť z nich, ktorá začala ašpirovať na politické ciele, postupne upúšťa od prvkov (symbolík, hesiel, znakov), ktorými by bola priamo spojitelná s ideologickým odkazom Tretej ríše. Snažia sa navonok zbaviť povesti rasistov a podporovateľov totalitných režimov, nechcú byť vnímaní ako subjekt priamo

spochybňujúci holokaust a povolávajúci k obmedzovaniu ľudských práv pre rasové skupiny. Hoci práve tieto myšlienky ostávajú naďalej ich programovým cieľom, navonok svoje poslanstvo zaobalujú do atraktívnejšej rétoriky. Pokúšajú sa profilovať ako politicky relevantní aktéri, ktorí majú mandát a patent na riešenie migrácie, korupcie, postavenia Rómov, homosexuálov apod.

Keby sme však ich súčasnú agendu bližšie preskúmali, zistili by sme, že ide stále o to isté poslanstvo : nepriateľ definovaný súčasnými extrémistami nie je kriminálnik ako taký, ale len selektívne definovaný z radov konkrétnej rasovej či etnickej skupiny. Rovnako, keď hovoria o ohrození tradičnej rodiny, nehovoria o alkoholizme, automatoch, týrajúcich manželoch, ale o skupine osôb definovaných svojou sexuálnou orientáciou. Čiže hoci svojho nepriateľa naoko označujú sociálnymi nálepkami (kriminálnik, parazit, rozvracač hodnôt, terorista..), v skutočnosti sa v tejto kategórii vždy nachádzajú len osoby z konkrétnej etnickej, náboženskej či sexuálnej skupiny. Podobne vieme dešifrovať aj paletu nimi ponúkaných „riešení“ :

- volajú po totálnej demontáži právneho štátu a liberálnej demokracie, napríklad v podobe návrhov na zmeny volebného systému (často v duchu stupňovania hlasovacieho práva pre jednu skupinu, a znižovania váhy hlasu pre iné skupiny),
- populisticky kritizujú politikov, pričom nimi ponúkaná alternatíva zvyčajne stojí na ekonomicky a právne nerealistických, vzájomne protirečivých cieľoch (napríklad zníženie daní a stavba štátnych bytov)
- pri volaní po zmene systému konštruujú alternatívu v podobe korporatívneho modelu s vodcom (čo je jeden z typických znakov fašistických režimov),
- navrhujú nútené práce pre vybrané skupiny obyvateľstva (alternatíva pracovných táborov s obmedzeným právom na slobodný pohyb a pobyt),
- popularizovanie eugenických opatrení a štátom regulovaného pohlavného života jednotlivcov
- selektívny prístup občanov k verejným službám a úradom (obvykle na princípe fyzickej sily a zdravia, pričom niektoré etnické skupiny z prístupu a priori vylučujú),
- dožadujú sa vystúpenia z medzinárodných spoločenstiev (EÚ , OSN NATO, Medzinárodný menový fond), v snahe zbaviť sa tým akýchkoľvek záväzkov medzinárodného práva
- v ich koncepte politického systému všetku sféru občianskej spoločnosti pohlcuje štát – ten kontroluje takmer všetky úseky civilného života, rozhoduje o reprodukčnej politike, o povolenej kultúre a morálke, o oblastiach na možné sebarealizáciu skupín obyvateľstva apod.

Tieto posuny v sebareprezentácii sa samozrejme prejavujú aj na dizajne a obsahu súčasných web stránok : ako sme uviedli, snažia sa v nich vyhnúť explicitnej propagácii národného socializmu a konceptov obmedzujúcich ľudské práva a potierajúcich všeobecnú rovnosť ľudí v dôstojnosti a právach. Súčasné web stránky krajnej pravice sa naopak tvária ako

alternatívny zdroj informácií, ako akýsi protipól voči mediálnemu a spravodajskému mainstreamu, ako informačný kanál s intelektuálnym zameraním, ponúkajúci kritické pohľady na spoločenské a politické dianie. Namiesto knihy Mein Kampf v nich dnes nájdeme rôzne konšpiračné materiály, ktoré môžu mladých študentov zvädzať k dojmu, že ide o alternatívny pohľad na tému.

Práve týmto sa stávajú častým zradným zdrojom pre študentov, ktorí na internete hľadajú podklady k svojim seminárnym prácam či diplomovkám. V dojme, že narazili na „nový pohľad na danú spoločenskú tému“ v skutočnosti cítujú demagogické a konšpiračné fabulácie, bez zreteľnej logickej argumentácie, relevantných výskumných zistení a odkazu na verifikovateľné zdroje. V týchto textoch a článkoch, ktoré doslova chrlia „prevratné zistenia a odhalenia“, takmer vždy chýba jasná metodika postupov, akými sa k takýmto zisteniam autori dopracovali, je pre ne typické nevedecké a laické syntetizovanie informácií, tendenčné vytváranie kontextu, do ktorého zasadujú údaje a samozrejme, medzi riadkami nechýba implicitný nenávisťný postoj voči „nepriateľovi.“

Najznámejšou ideologickou baštou tohto druhu je v súčasnosti web stránka www.beo.sk. Hoci sa definuje ako web, ktorý nie je napojený na žiadnu organizáciu, je nepochybné, že autorov obsahu spája podobné ideologické presvedčenie. Beo tak plní funkciu miesta, na ktorom sa zhromažďujú informácie z toho istého ideologického súdka, zabalené do pozlátka nezávislého spravodajstva a kritických pohľadov na spoločenské a politické dianie doma aj v zahraničí. Samozrejme, dá sa aj tu nájsť ešte stále niekoľko nespochybniteľných indícií, ktoré naznačujú podporu národnému socializmu. Už samotný názov ukrýva odkaz na Tretiu ríšu : kedysi sa totiž tento web volal Národný pozorovateľ (neskôr Pozorovateľ), čo bol slovenský preklad názvu periodika Völkischer Beobachter, vychádzajúceho v nacistickom Nemecku.³ Neskôr sa web stránka premenovala na beo, čiže skratku zo slova Beobachter (obrázok č.3)

Obrázok č. 3

³ Pozri : http://en.wikipedia.org/wiki/V%C3%B6lkischer_Beobachter

Zdroj : www.beo.sk

Okrem Beo sú dostupné desiatky podobne ladených web stránok so slovenský písaným obsahom. Ponúkajú rôzne články s výkladom historických udalostí (viažucich sa najmä s obdobím Slovenského štátu), medzinárodnú politiku (obsahujúce rôzne konšpiračné objavy o EÚ, NATO, MMF a pod), politiku Blízkeho východu (s primárnou pozornosťou na Izrael, v ktorých svoj antisemitizmus s obľubou maskujú ako „boj proti sionizmu“).

Jedným z najrozsiahljších webov s takýmto obsahom, ktorý sa vydáva za internetovú encyklopédiu, je www.metapedia.org, ktorá existuje v rôznych jazykových verziách, vrátane slovenskej. Má byť „alternatívou“ známej wikipédie, jej obsah je však tvorený materiálmi vyslovene propagujúcimi politiku Tretej ríše a NSDAP, jej štátnikov, obhajujúce režim Slovenského štátu, spochybňujúce holokaust apod. Takisto sa v nej nachádzajú rôzne nevedecké pamflety vydávajúce sa za odborné práce, spochybňujúce rovnosť rás a propagujúce eugeniku.

Je dobré, aby pedagógovia a pedagogičky upozornili svojich študentov na to, že informácie získané z týchto zdrojov sú viac tendenčné a manipulujúce, než poctivou sondou do problematiky.

www.neprisposobovi.sk

www.white-media.info

www.hlavuhore.wordpress.com

www.dolezite.sk

www.zvedavec.org

www.tvina.sk

www.cez-okno.net

www.altermedia.info

www.narod.sk

www.svornost.org

Obrázok č. 4

Zdroj : www.white-media.info

Okrem týchto web stránok, ktoré sa tvária ako alternatívny zdroj informácií a ktoré, ako sme spomenuli, majú dnes už menej nápadný nenávisťný obsah, existujú weby, ktoré slúžia na propagáciu samotných subjektov a hnutí krajnej pravice a ultra nacionalizmu. Príkladom sú napríklad

Slovenské hnutie obrody : www.sho.sk

Néve slobodné slovensko : www.nss.sk

Slovenská pospolitosť : www.pospolitost.wordpress.com , www.pospolitost.org

Národný blok : www.narodnyblok.sk

Slovenskí branci : www.slovenskibranci.sk

III. User created content: Nenávistný obsah tvorený užívateľmi sietí

Ako sme uviedli, ide o weby, ktorých obsah vytvárajú samotní užívatelia. Programátor vytvorí základnú šablónu, web dizajnéri pripraví grafické prvky, vzhľad a ovládanie, no obsahová časť je ponechaná v réžii náhodných užívateľov, ktorí vkladajú do webovej stránky svoje texty, diskusné príspevky, blogy, videá či fotografie. Prichádza tu tým pádom k zreteľnejšiemu rozlišovaniu zodpovednosti za protiprávny obsah, kedy na jednej strane vystupuje samotný autor prejavu, a na druhej strane zodpovedný majiteľ webu (resp. jeho prevádzkovateľ).

- **Ak je nenávistný obsah umiestnený v UCC webe, neznamená to automaticky, že celý UCC web ako taký je nenávistným (rasistickým) projektom**

Pri UCC platí, že existencia samotného webového priestoru nie je v zásade automaticky sama o sebe protiprávna, aj keď sa v ňom objaví protiprávny obsah.

Kým web stránky tvorené svojím majiteľom sú typické tým, že ich obsah je tematicky a kontextovo homogénny, pre UCC je naopak typická heterogenita obsahu. Pri UCC weboch je má samotný web skôr len ponukou prostredia, ktoré bude zaplnené rôznymi postojmi a obsahom zo strany užívateľov.

Samozrejme, nie je tým vylúčené, že aj UCC web môže mať svoje tematické zameranie : napríklad existujú UCC weby, ktorých obsah tvorí internetová komunita spojená spoločným záujmom alebo ideologickým presvedčením (napr. diskusný portál pre osoby so zdravotným postihnutím, alebo online kuchárky, do ktorých užívatelia vkladajú recepty, taktiež rôzne zoznamovacie portály, kde je hlavným zameraním vytvorenie priestoru pre zoznámenie a randenie.) V zásade však platí, že pri UCC weboch treba v prvom rade skúmať konkrétny

obsah a vložený príspevok, pretože ide o oddelenú zodpovednosť majiteľa web stránky a autora obsahu.

- **Autorom protiprávneho nenávistného obsahu na UCC môže byť ktokoľvek. Netreba za tým hľadať len krajnú pravicu.**

Autori protiprávných výrokov hanobiacich národ, rasu či presvedčenie, alebo ktorými sa podnecuje rasová, národnostná či etnická nenávisť, dnes už vôbec nie sú len osoby z radov krajne pravicových hnutí. Nemusíme teda na týchto fórach či sociálnych sieťach hľadať žiadne spoločné indície či znaky (heslá, runy, symboliku), ktoré by naznačovali spojitost s extrémistickými hnutiami a neonacistickou ideológiou. Ako sme uviedli vyššie, dnes sa takýmto zjavným a explicitným symbolikám snažia vyhýbať aj samotné krajne pravicové subjekty, najmä ak majú politické ambície. Bez zveličovania možno dokonca vysloviť, že fenomén etnickej nenávisti šírenej na internete je dnes priam masovou záležitosťou a bolo by nepochopením podstaty tohto problému, ak by sme ho zužovali len na problematiku krajnej pravice a extrémizmu.

Z právneho hľadiska je napokon za určitých okolností irelevantné, kto je autorom výroku, ak ide o výrok napĺňajúci skutkovú podstatu trestného činu. Rovnako irelevantné by to malo byť aj z hľadiska spoločenskej tolerancie – ani také výroky, ktoré sa dnes v internetovom prostredí šíria naozaj masovo a s obrovskou verejnou podporou, nie sú hodné prehladnutia, ak sa nimi pácha trestná činnosť. Je dôležité, aby zvlášť pedagógovia a osoby pracujúce s mládežou vnímali takéto výroky rovnako citlivo, ako keď odznievajú z úst či pera známych extrémistov, a poučili študentov o protiprávnosti takýchto verejne prezentovaných postojov.

IV. Podoby nenávistného obsahu

Vložený obsah môže mať podobu rôznych trestných činov či priestupkov. V kontexte problematiky cyberhate sa možno zmieniť o tých trestných činoch, ktoré sa na internete nachádzajú najčastejšie :

1. Podpora a propagácia hnutí smerujúcich k potlačeniu práv a slobôd ostatných

Osoba sa tohto trestného činu dopúšťa vtedy, ak svojim konaním – čiže aj písomnými, ústnymi, grafickými či obrazovými prejavmi – verejne propaguje alebo podporuje hnutia a skupiny, ktoré násilím alebo hrozbou násilia smerujú k potlačeniu práv a slobôd iných (§421). V praxi to znamená, že páchatel' svojim prejavom či konaním vyjadruje podporu takým hnutiam, stranám či skupinám (alebo ich propaguje), o ktorých súd rozhodol, že smerujú k potlačeniu práv a slobôd – takouto stranou by bola napríklad NSDAP. Na

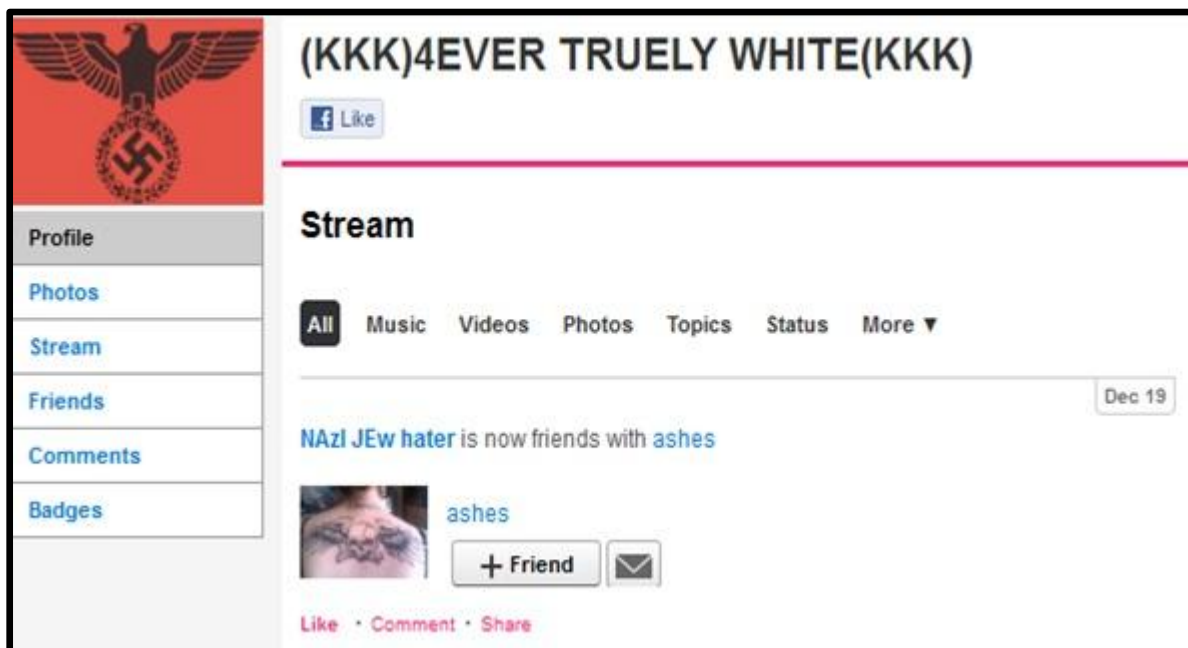
Slovensku sa vo vyšetrovaní často prizíva znalec, ktorý vypracuje odborný posudok a zhodnotí, či daná skupina alebo hnutie hrozbou násilia alebo násilím smeruje k potlačeniu práv a slobôd. Notoricky známymi skupinami tohto druhu je Blood and Honour či Combat18, v Česku napríklad Národní Odpor a pod.

Uvedený trestný čin možno spáchať aj tým, že osoba k týmto skupinám verejne prejavuje sympatie, alebo používa ich znaky, heslá, rovnošaty.

Odkazovanie na tieto skupiny môže byť riešené nielen textami, ale napríklad aj použitím symboliky (hákový kríž, runy – napr. SS, číselné šifry použité v danom kontexte a v úmysle propagovať tieto ideológie či skupiny – napr. 88, 18, 14), videami (napr. zachytávajúcimi heilovanie), obrázkami (napríklad ríšska vlajka).

Treba rozlišovať, s akým úmyslom sa na internete zverejňuje obsah tohto typu : aby sme ho mohli označiť sa protiprávny, musí sa preukázať, že páchatel ho umiestnil na internet alebo ho tam šíril práve s úmyslom vyjadriť tým podporu daným skupinám alebo ich propagovať. Ak by sa na internete zverejnila napríklad odborná prednáška policajta, ktorý vysvetľuje problematiku symboliky a znakov hnutí potláčajúcich práva a slobody, nedopúšťal by sa trestného činu, keďže úmysel zverejnenia je celkom iný, než snaha o vyjadrenie podpory.

Obrázok č. 5

Zdroj : www.myspace.com

Portál myspace sám o sebe nemá s krajnepravicovou ideológiou nič spoločné. Ako typický UCC web len poskytuje užívateľom priestor, v ktorom si môžu vytvárať vlastné profily a sieťovať sa s ľuďmi z celého sveta (môžeme si ho predstaviť ako predchodcu siete Facebook). Uvedený užívateľ si vytvoril profil, ktorým sa jasne hlási k ideológii Tretej ríše, čo dokazuje aj jeho fotografia s ríšskou orlicou a hákovým krížom, taktiež nick (virtuálna

prezývka) *Nazi Jew Hater* (ten, ktorý nenávidí Židov), heslo „*KKK – 4ever truly white*“ (skratka KKK odkazuje na kukluxklan, zvyšok hesla je v slovenskom preklade „navždy pravý beloch“).

2. *Hanobenie národa, rasy a presvedčenia*

Ďalším častým trestným činom, ak nie najčastejším, ktorý sa na internete pácha v súvislosti s prejavmi proti národnostným, rasovým a etnickým skupinám, je trestný čin hanobenia národa, rasy a presvedčenia (§423).

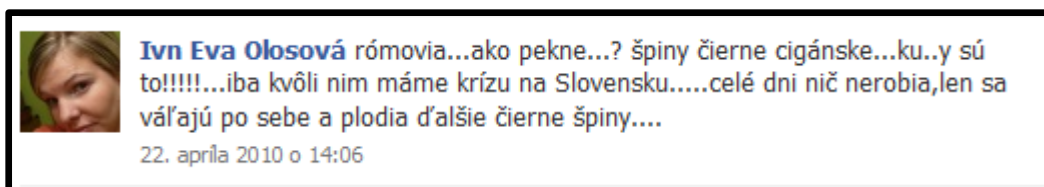
Ide o akýkoľvek verejný prejav, ktorým niekto hanobí niektorý národ, jeho jazyk, niektorú rasu alebo etnickú skupinu, alebo ktorým hanobí jednotlivca alebo skupinu osôb pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu, pre ich náboženské vyznanie alebo preto, že sú bez vyznania.

Zákon síce presne nešpecifikuje pojem „hanobenie“, ale z jazykového výkladu možno usúdiť, že by malo ísť o akékoľvek výroky a prejavy, ktorými je znevažovaná česť, dôstojnosť a povesť, ktoré sú urážlivé, zosmiešňujúce alebo osočujúce.

V tomto smere treba poukázať na určitú mieru latencie spoločnosti, ale aj orgánov činných v trestnom konaní, ktoré častokrát vôbec nereagujú ani na radikálne, hrubé a osočujúce výroky politickej krajnej pravice voči Rómom. Takto nadstavená latka diskurzu potom legitimizuje inak trestnú činnosť – dokonca možno vysloviť, že to, čo si ešte pred 10-timi rokmi nedovolila vysloviť ani najtvrdšia neonacistická elita na margo Rómov, sa dnes stáva štandardnou súčasťou verejného žargónu.

Typickými miestami, kde sa môžeme stretnúť s páchaním tohto trestného činu, sú najmä rôzne internetové diskusie a fóra.

Obrázok č. 6

Zdroj : www.facebook.com

3. *Podnecovanie k rasovej, etnickej alebo národnostnej nenávisti*

Podnecovanie sa v duchu trestného zákona chápe ako :

- Vyhrážanie sa spáchaním zločinu alebo obmedzením práv a slobôd
- Vykonalie obmedzenia práv a slobôd
- podnecovanie k obmedzovaniu práv a slobôd

a to voči jednotlivcovi alebo skupine osôb pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie.

Ďalej Trestný zákon špecifikuje ako protiprávne konanie :

- verejné podnecovanie k násiliu
- verejné podnecovanie k nenávisti

voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu rodu alebo pre ich náboženské vyznanie.

K tejto skutkovej podstate tiež patrí

- konanie, ktorým sa niekto vyhráža tým, že verejne ospravedlňuje genocídium, zločin proti ľudskosti, zločin proti mieru, vojnový zločin, verejne popiera alebo vážne zľahčuje taký čin. (ľudovo známy trestný čin spochybňovania a popierania holokaustu a nacistických zločinov).

Obrázok č.6:

Zdoj : www.youtube.com

Obrázok č. 7:

Čo sa týka vplyvu asociálneho prostredia na výsledné správanie cigánskych detí, je rovnako najvyšší čas presadiť kultúrnu asimiláciu Cigánov. ... Nezodpovedných a asociálne žijúcich rodičov je nevyhnutné kontrolovať, aby mohli byť podľa potreby dočasne izolovaní a pohlavne separovaní, prípadne umiestnení do ústavov pre asociálov a duševne postihnutých.

Zdroj : <http://pospolitost.files.wordpress.com/2012/02/stratc3a9gia-pre-riec5a1enie-cigc3a1nskeho-prrroblc3a9mu.pdf>

Výňatok z elektronicky distribuovanej publikácie „Stratégia pre riešenie cigánskeho problému“, ktorej autorom je Marián Mišún, je z kľúčových kádrov, ktorí bol na kandidátke strany Ľudová strana - Naše Slovensko.

V tomto prípade autor pobáda (navrhuje) etnicky selektívne obmedzovanie niekoľkých základných ľudských práv, napríklad slobodu pohybu a pobytu („umiestňovanie do ústavu“), reprodukčné práva a práva na súkromie (štátom nariadená pohlavná separácia).

Prístup Mišúna je de facto vykradnutím ideí z Hitlerovej knihy Mein Kampf. Pre porovnanie :

Mišún vo svojej vyššie zmiernej Stratégii uvádza :

Rovnako ako v ríši zvierat, musíme aj v ľudskej spoločnosti uplatňovať princípy zamedzujúce nadmernému rozmnožovaniu spoločensky nepoužiteľných jedincov a naopak, všemožne podporovať tých, ktorí sú zdraví a pre spoločnosť užitoční (sociálny darwinizmus). Ako ľudia sme súčasťou prírody a preto musíme dodržiavať prírodné zákony, v opačnom prípade zanikneme.

K stabilizácii slovenského sociálneho systému je dôležité začať konečne uplatňovať aspoň čiastočný, štátom riadený eugenický prístup. Slovenský národ musí logicky v čo najväčšej miere obmedziť nekontrolovateľnú pôrodnosť asociálov a občanov s poškodeným zdravím. Nezabúdajme, že dobre fungujúcu ľudskú spoločnosť vedia zabezpečiť jedine duševne a fyzicky zdraví jedinci.

Hitler , Mein Kampf :

Požiadavka, aby bolo chybným ľuďom zabránené v plodení ďalších defektných potomkov je požiadavkou najzdravšieho rozumu a vo svojom sústavnom prevádzaní znamená najhumánnejší čin ľudstva. Ušetrí trápenie miliónom nešťastných a vo svojich dôsledkoch povedie k zvyšujúcemu sa ozdravovaniu vôbec. Rozhodnosť zakročiť v tomto smere postaví do cesty prekážku aj ďalšiemu šíreniu pohlavných chorôb. Lebo tu sa bude musieť, ak to bude potrebné, prikročiť k nemilosrdnému oddeleniu nevyliciteľne chorých. Pre nešťastne postihnutých je to síce barbarské opatrenie, avšak pre súčasný a budúci svet je to požehnanie.

... Je teda nutné previesť korektúru v prospech tých lepších. Avšak to zariaďuje samotná príroda tým, že slabšej časti vytvára tak zlé životné podmienky, že už tým je obmedzený jej počet. Avšak zvyšku nedovoľuje chaotické rozmnožovanie, ale tu nastupuje nové bezohľadné triedenie podľa sily a zdravia.

Obrázok č. 8:

Milos Krupa vsetkyc ciganov do plynu zavret. Alebo vyhnat

24 novembra o 19:50 · Páči sa mi to

Zdroj : www.facebook.com

4. Extrémistický materiál

Ak sa internetom šíri obsah popísaný vyššie, môže byť vyhodnotený aj ako tzv. extrémistický materiál. Trestný zákon ho definuje ako písomné, grafické, obrazové, zvukové alebo obrazovo-zvukové vyhotovenie, ak je vyrábané, šírené, prechovávané za účelom podnecovať nenávisť, násilie alebo neodôvodnene odlišné zaobchádzanie voči skupine osôb alebo jednotlivcovi pre ich príslušnosť k niektorej rase, národu, národnosti, farbe pleti, etnickej skupine, pôvodu. Trestný zákon bližšie špecifikuje tieto vyhotovenia v §130 ods.8

I. Právne riešenie

1. Trestné oznámenie

Fenomén cyberhate je v rámci vnútroštátneho práva možné riešiť prostredníctvom Trestného zákona a Trestného poriadku. Ak má osoba podozrenie, že prejav, výrok, grafika či video na internete napĺňa znaky trestného činu, môže podať trestné oznámenie na ktoromkoľvek mieste Policajného zboru alebo prokuratúry. Hoci na správne podanie trestného oznámenia neustanovuje Trestný poriadok žiadne špeciálne náležitosti (oznámenie môže byť podané aj anonymne), nemal by v ňom chýbať

- popis skutku (napríklad citácia samotného výroku)
- link na web stránku
- ideálne aj printscreen stránky⁴

2. Terms of use / Legal Terms a zodpovednosť providera

Provideri – teda tí, ktorí poskytujú svoju službu (napr. gmail, portál SME, facebook, youtube apod), vytvárajú tzv. „terms of use“ – pravidlá používania (niekedy prekladané aj ako „zmluvné podmienky“). Tie musí každý užívateľ odsúhlasiť, ak chce danú službu providera využívať a vstupovať svojim obsahom do jeho priestoru. Pravidlá pre používateľov zvyčajne vždy obsahujú aj klauzulu o tom, že užívateľ nesmie porušovať platnú legislatívnu, alebo tiež o tom, že svojim obsahom nemôže urážať či inak hanobiť etnické, rasové či sexuálne skupiny. Ak provider zistí, že užívateľ svojim obsahom porušuje tieto pravidlá, môže užívateľa potrestať – samozrejme, intenzita a druh sankcie sa rôznia. Napríklad môže byť vyzvaný, aby obsah odstránil, prípadne mu ho správca automaticky vymaže, alebo zakryje závadný

⁴ Print screen je funkcia na klávesnici, ktorá umožní, aby sa obraz videný na monitore „odfotografoval“. Keď ju stlačíme, odfotografuje sa aktuálny obraz na monitore. Následne otvoríme program Paint (má ho k dispozícii každý užívateľ operačného systému Windows), a stlačením klávesovej skratky CTRL+V do úvodnej plochy v tomto programe, preniesieme skopírovaný obraz. V závere stačí obraz v Paint-e uložiť. Pripojiť ho k trestnému oznámeniu možno buď ako napálenú prílohu na CD/DVD nosiči, alebo ho jednoducho stačí vytlačiť.

komentár pred ostatnými užívateľmi. Tvrďšími sankciami býva dočasné alebo trvalé zablokovanie užívateľa (tzv. ban), alebo trvalé odstránenie jeho užívateľského konta a tým znemožnenie užívateľovi pristupovať na daný portál či k službe.

Príklad (výňatok) z Terms of use siete Facebook :

Obrázok č. 9:

5. Ochrana práv iných osôb

Rešpektujeme práva iných ľudí, a to isté očakávame aj od vás.

1. Na lokalite Facebook nesmiete zverejňovať obsah ani podnikat kroky, ktoré by zasiahli či porušili niečie práva alebo inak porušili zákon.
2. Máme právo odstrániť obsah alebo informácie, ktoré zverejníte na lokalite Facebook, ak si myslíme, že porušujú toto vyhlásenie či naše zásady.
3. Poskytujeme vám nástroje, ktoré pomáhajú chrániť vaše práva na duševné vlastníctvo. Ak chcete získať ďalšie informácie, navštívte našu stránku Ako nahlásiť nároky vyplývajúce z porušenia práva na duševné vlastníctvo.
4. Ak odstránime váš obsah z dôvodu porušenia niečieho autorského práva a vy to považujete za omyl, máte možnosť odvolať sa.
5. Ak opakovane porušíte niečie práva na duševné vlastníctvo, váš účet bude v príslušnej chvíli zablokovaný.
6. Nesmiete používať naše obchodné značky a autorské práva (vrátane log Facebook, the Facebook a F, FB, Face, Štuchnutie, Book a Stena), ani žiadne podobné a zavádzajúce značky, pokiaľ to výslovne nedovoľujú naše Usmernenia pre používanie značky či pokiaľ k tomu nemáte vopred písomné povolenie.
7. Ak chcete zbierať informácie od používateľov, musíte: získať ich súhlas, jasne vysvetliť, že informácie zbierate vo svojom mene (a nie v mene spoločnosti Facebook) a zverejniť zásady ochrany súkromia s vysvetlením, aké informácie zbierate a ako ich využijete.
8. Nesmiete na lokalite Facebook zverejniť žiadne doklady totožnosti či citlivé finančné informácie.
9. Nesmiete označovať používateľov ani posilať emailové pozvánky ľuďom, ktorí nie sú používateľmi lokality, bez ich súhlasu. Lokalita Facebook ponúka nástroje pre spoločenské nahlasovanie, ktorý používateľom umožňuje spätnú odozvu o označení.

Zdroj: <https://www.facebook.com/legal/terms>

Ako sme už spomenuli, ten, to prevádzkuje UCC web stránku, nie je automaticky zodpovedný za to, ak niekto v jeho priestore umiestni protiprávny obsah. Avšak ako ustanovuje Európska smernica o elektronickom obchode vo svojom článku 14⁵, toto platí len vtedy, ak poskytovateľ tejto služby

⁵ SMERNICA 2000/31/ES EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY z 8. júna 2000 o určitých právnych aspektoch služieb informačnej spoločnosti na vnútornom trhu, najmä o elektronickom obchode (smernica o elektronickom obchode). Dostupné : <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:32000L0031:SK:HTML>

- a) nič nevie o nezákonnej činnosti alebo informáciách a čo sa týka nárokov na náhradu škody, nie je si vedomý skutočností alebo okolností, z ktorých by bolo zrejmé, že ide o nezákonnú činnosť alebo informácie
- b) alebo takýto obsah po upozornení okamžite odstráni.

Voľne preložené, ak providera upovedomíme o tom, že v jeho priestore je protiprávny obsah, je povinný ho odstrániť, inak sa zaň môže stať spoluzodpovedným.

3. Problematika amerických serverov

Bohužiaľ, postihovanie cyberhate sa v praxi potýka s veľkým problémom, ktorému čelia aj ostatné európske krajiny – a síce problému umiestňovania nenávisného obsahu na americké servery, čo komplikuje národným orgánom spustiť proces vyvodzovania trestnoprávnej zodpovednosti.⁶ Server je totiž vždy spravovaný právom toho štátu, v ktorom sídli. V prípade USA však platí úplne odlišná úprava slobody slova, než je v Európe. Podľa 1. dodatku k Ústave USA nemôže štát obmedzovať slobodu slova zákonom ani nijakým postihom. V dôsledku toho je možné považovať za prejav slobody slova aj nenávisnú rétoriku, spochybňovanie holokaustu, propagáciu Tretej ríše a fašizmu. Jediným mantinelom v americkom koncepte slobody slova je to, že prejav nesmie byť priamym pokynom (nabádaním) na násilie voči konkrétnej osobe.

V praxi potom nastáva veľmi komplikovaná situácia : ak je výrok trestný podľa nášho práva, ba dokonca je odôvodnený predpoklad, že ho spáchal občan SR, je síce daná jurisdikcia Slovenskej republiky a pôsobnosť slovenských trestnoprávnych právnych predpisov, (a teda osoba je v ich zmysle stíhateľná); avšak na to, aby stíhanie mohlo reálne začať, potrebujú slovenské orgány spoluprácu so správcom amerického serveru (konkrétne vo veci identifikácie užívateľa potrebnej na to, aby si vyšetrojúce orgány mohli hodnoverne spojiť virtuálnu identitu so skutočnou osobou). Americké servery však v zásade odmietajú poskytovať túto súčinnosť, keďže v zmysle ich právneho poriadku sa osoba nedopúšťa trestného činu.

Samozrejme, neplatí to absolútne. Ak je naozaj odôvodnená potreba a orgány činné v trestnom konaní vyvinú dostatočnú aktivitu, je možné tieto dáta od správcu (providera) amerického servera získať. Vo všeobecnosti však pretrváva status quo, ktoré dobre využíva aj krajná pravica : svoje propagandistické weby, alebo právne závadné materiály prezieravo umiestňuje na americké servery, a tým sa úspešne vyhýba stíhaniu.

⁶ Sídlo serveru si vieme priradiť podľa koncovky v názve web stránky (.sk = Slovensko, .de = Nemecko, .che = Švajčiarko, fr = francúzsko..). Ak má web stránka koncovku .org, .info, .com – ide väčšinou o americký server. Ak má web stránku niektorú z týchto koncoviek (org, net, info, com), presné zistenie sídla serveru umožňuje web stránka www.whois.net : zadáme do jej vyhľadávacieho okienka názov webu, ktorý chceme overiť, a ukáže sa nám, na koho je registrovaná web stránka a kde sídli.

Keďže na tento problém sa zatiaľ nenašiel efektívny právny postup, je možné využiť aj iné, mimoprávne cesty na riešenie cyberhate.

II. Mimoprávne riešenia

1. *Hatespeech – more speech !*

Viac ako trestnoprávne vynucovanie zodpovednosti za trestný čin spáchaný v internetovom prostredí môžu byť efektívne aktivity na princípe občianskej angažovanosti. Ide o známu stratégiu uplatňovanú v boji proti rasovej, etnickej či národnostnej nenávisti, ktorá sa odvíja od hesla : „*Čím viac prejavov nenávisti, tým viac treba, aby zaznievali reakcie a názory, ktoré ich odmietajú*“. Aktivity teda nesmerujú k tomu, aby sme autorov nenávistných výrokov umlčovali represiou, ale aby sme ich svojim hlasom prekričali.

Ak totiž zaniká hlas názorovej opozície, resp. ak ho nie je dostatočne počuť, nastáva situácia, kedy trestná činnosť tohto druhu, vzhľadom na svoju masovosť, začína byť z titulu svojej „väčšinovej podpory“ legitimizovaná. Typickým príkladom sú nenávistné protirómske skupiny v sieti Facebook, v ktorých sa zhromažďujú zásadne homogénne postoje, bez toho, aby v nich prebiehala skutočná diskusia. Názoroví oponentni – z rôznych dôvodov – radšej do takýchto „debát“ nevstupujú. Treba však podotknúť, že práve rezignácia na vyvažovanie diskurzu (a to nielen v internetovom prostredí) ho nepriamo legitimizujú. Aktérov homogénnej diskusie to totiž utvrdzuje v presvedčení, že ich postoj je správny, pretože ho zdieľajú všetci účastníci diskusie a nejestvuje nikto, kto by ich čo i len spochybňoval.

V tomto smere je nezastupiteľná úloha práve pedagógov, ktorí dokážu študentom a žiakom demontovať ich zjednodušené a často až protiprávne predstavy o tom, ako možno pristupovať k nastavovaniu menšinových politík a k vnímaniu menšín. Je nepochybne potrebné, aby sa práve počas vzdelávacieho procesu mladí ľudia učili spôsobom kritického myslenia, overovaniu zdrojov, korektným metódam pri skúmaní a zhodnocovaní spoločenských javov a verifikovaniu informácií. Okrem týchto poznávacích techník je však nemenej dôležité, aby pedagóg – intelektuálna autorita a dôveryhodný zdroj v procese poznávania – poskytol študentom aj vecný náhľad do daných tém a vybavil ich fundovanými informáciami. V kontexte formovania ich postojov voči menšinám by mal zvládnuť pozíciu argumentačného pendanta voči akýmkoľvek zhubným, laickým a štvavým postojom voči menšinám. V súčasnosti sú pre pedagógov (ale aj študentov) k dispozícii viaceré stručné a prehľadné bulletiny, z ktorých možno čerpať pri komunikácii týchto tém so žiakmi.

Napríklad :

K téme Rómovia

Bulletin Facebook1939, vyd. Ľudia proti rasizmu

- Poskytuje ukážky najčastejších prejavov protirómskej nenávisti v sieti Facebook a poskytuje stručnú protiargumentáciu voči daným prejavom protiprávnej nenávisti.

Dostupné v elektronickej podobe : <http://www.rasizmus.sk/facebook1939.pdf>

Bulletin Nie som rasista, ale... vyd. Ľudia proti rasizmu

- Je ucelenou zbierkou najčastejšie formulovaných nenávistných postojov voči Rómom, ku ktorým sú priložené základné fakty a argumenty na spochybnenie a negáciu týchto postojov (ako je to s nadstavením sociálnych dávok a čo na to štatistiky, čo je podstatou rasovomotivovanej kriminality a prečo si ju nemožno zamieňať s majetkovou kriminalitou, kde viaznu finančné prostriedky určené na integračné programy, koľko Rómov žije v neštandardných obydliach a ktorá časť Rómovia je v skutočnosti väčšinou apod).

K téme cudzincov, moslimov a politiky multikulturalizmu

Bulletin Migrácia v Európe a na Slovensku : čísla, fakty, súvislosti. Vyd. Ľudia proti rasizmu

Súbor najčastejších mýtov o cudzincoch žijúcich na Slovensku a ich konfrontácia so štatistickými a výskumnými zisteniami, vysvetlenie politiky multikulturalizmu, príčiny migrácie a jej vývoj na Slovensku.

K téme menšinových politík a aktivít štátu v tejto oblasti:

Štvrťročník Menšinová politika na Slovensku. Vyd. Centrum pre výskum etnicity a kultúry (CVEK)

Pre pedagógov môže byť štvrťročník užitočný z dôvodu, že sprostredkúva odbornú reakciu na aktuálne dianie v menšinových témach, na aktivity a návrhy štátu. Poskytuje odbornú argumentáciu k tomu, v čom môžu byť niektoré kroky nekonštruktívne, alebo naopak, čo odborná mimovládna obec ponúka ako riešenia.

Periodikum si možno stiahnuť na web stránke CVEK v sekcii Dokumenty :

<http://www.cvek.sk/main.php?p=dokumenty&lang=sk>

III. Odporúčania pre pedagógov

1. Práca s informáciami

Študenti dnes čoraz viac siahajú po internetových zdrojoch ako prameňoch, z ktorých čerpajú informácie.

- Pri zadávaní tém seminárnych prác či referátov študentov poučte o tom, aby si informáciu získanú z jedného zdroja preverili ďalším zdrojom – môžu siahnuť po tlačенých materiáloch, môžu sa obrátiť na občianske združenie so žiadosťou o pomoc pri spracovaní tém (relevantných pre ich agendu), prípadne so žiadosťou o doplnenie zdrojov. Rovnako sa môžu obrátiť na orgány štátnej správy s oficiálnou žiadosťou o informácie. Je taktiež dôležité, aby pracovali podľa možností s priamymi (prvopotnými) zdrojmi – a teda necitovali inú seminárnu prácu či referát.
- Ponúknite študentom web stránky, ktoré im môžu slúžiť ako bezpečný zdroj informácií v témach týkajúcich sa menších, ľudských práv alebo extrémizmu

- **Ľudia proti rasizmu** : www.rasizmus.sk

Web stránka o migrantoch, cuzincoch, multikulti, Rómoch : www.multikulti.sk

(prevádzkuje Nadácia M. Šimečku)

Občan, demokracia a zodpovenosť : www.oad.sk

(diskriminácia, rodová rovnosť)

Nadácia otvorenej spoločnosti : www.osf.sk

(vid najmä sekcia Publikácie)

Amnesty international Slovensko : www.amnesty.sk

Centrum pre výskum etnicity a kultúry : www.cvek.sk

(viď najmä sekcia Dokumenty)

Človek v ohrození : www.clovekvohrozeni.sk

Človek v tísní : www.peopleinneed.sk

Všetko o diskriminácii : www.diskriminacia.sk

Základné mýty a fakty o Rómoch : www.syndromrom.sk

(prevádzkuje Ľudia proti rasizmu)

Všetko o migrácii, cudzincoch : www.integration.sk

Bezpečné surfovanie na internete : www.zodpovedne.sk

Práva lesbič, gayov, bisexuálov a transgender : www.lesba.sk , www.qcentrum.sk

Práva žien a rodová rovnosť : www.aspekt.sk , www.glosolalia.sk , www.moznostvolby.sk

2. Podpora kritického myslenia

- Vysvetlite študentom základné princípy poznávacích procesov – v spoločenských vedách totiž obzvlášť platí, že na potvrdzovanie pravdivosti jednotlivých téz o celku nemožno vychádzať z argumentácie „in concreto“ – teda generalizovať konkrétnu skúsenosť či jeden jav na vyslovenie záverov o celej skupine či o celkovej povahe skúmaného javu. Logický postup indukcie je na mieste, no vyžaduje, aby sa skúmali všetky súčasti celku, a až po tom sa mohla vysloviť téza platná pre celok.
- Poučte študentov o tom, že ak predpokladajú pravdivosť nejakej hypotézy (napr. „cudzinci na Slovensku nás oberajú o prácu“), je nevyhnutné, aby tézu opreli o štatistiky a overiteľné údaje.
- Korektná metológia skúmania pravdivosti musí zahŕňať aj hľadanie takých údajov či štatistík, ktoré tézu spochybňujú alebo vyvracajú. Postup hľadania dôkazov „pre a proti“ má slúžiť k tomu, aby sa študenti neučili tendenčnému konšpirovaniu téz, ktorých pravdivosť si apriórne potvrdzujú jednostrannými dôkazmi, ignorujúc ostatné údaje a fakty, ktoré by danú tézu mohli narušiť.

3. Formovanie postojov k menšinám

Vzhľadom na to, že politické elity veľkej časti politického mainstreamu pristúpili na verejný dopyt a sami sa stávajú šíriteľmi protimenšinových postojov, je úloha pedagóga v demytizácii menšín o to viac nevyhnutná. Je nesmierne smutné, ak sa sám pedagóg stáva osobou, ktorá svoje študenstské publikum utvrdzuje v stereotypných a nenávisných postojoch, ak sa necháva strhnúť verejnými vášňami a stráca cit pre objektivizáciu osobných skúsenosti a názorov.

Koncom školského roka 2012 informoval študent organizáciu Ľudia proti rasizmu o svojom zážitku z dňa rozdávania vysvedčení na strednej škole: „Dnes som zostal maximálne pohoršený a znechutený z vyjadrenia sa našej riaditeľky školy počas odovzdávania vysvedčenia k rómskemu etniku, že je neprispôsobivý a je stvorený len pre hudbu a nič iné a mnoho rasistických narážok a prirovnaní náš študentov k negatívam spojeným s Rómami. Následne sme sa jej spýtali čo má proti "cigáňom" (ako ich nazvala) a riaditeľka školy odpovedala verejne, že je RASISTKA.“ Takéto situácie bohužiaľ nie sú ojedinelé a nepochybne podrážajú autoritu aj ostatným pedagogickým kolegom, ktorí sa snažia študentov, naopak, zasvätiť do chápania rasizmu ako spoločensky zhubnej ideológie, a ktorí svojou mravenčou prácou vnášajú do vzdelávacieho procesu úctu k ľudskoprávnym hodnotám. Napriek nepochybne náročnej, nedocenennej a často až frustrujúcej práci učiteľa je potrebné, aby za každých okolností ostal v roli odosobneného profesionála, ktorý ani napriek osobným názorovým či ideologickým postojom nemôže spadnúť do úrovne, na ktorej replikuje laické a škodlivé postoje svojich žiakov.

- **Demytizácia aktivít a materiálov, ktoré možno použiť na vyučovaní**

Vzhľadom na to, že problematika spojená s postavením a integráciou menších na Slovensku, zvlášť Rómov, je nesmierne komplikovaná a pri práci učiteľa bohužiaľ neostáva dostatok času na to, aby sa ňou dopodrobna zaoberal alebo si ju sám naštudoval, je možné siahnuť po alternatívnych možnostiach výuky.

- a) **DVD**

Vyššie sme uviedli zoznam stručných a prehľadných bulletinov, ktoré pedagóg môže využiť, takisto sa môže bližšie zoznámiť s problematikou menších na uvedených web stránkach. Do tretice, môže siahnuť (a využiť priamo na hodinách) tematicky relevantné DVD, napr :

Združenie Jekhetane - Spolu⁷ vydalo veľmi pôsobivú trilógiu DVD o Rómoch a spolužití s majoritou:

- „Odsúdení na spolunažívanie v dobrom“ (film o dobrých príkladoch spolunažívania Rómov s majoritou.)
- „Pred dedinou za dedinou“ (ako a prečo vznikli osady)
- „ O farbách“ (dokument predstavuje skvelého učiteľa Jána Sajka, ktorý pôsobí v Jarovniciach.)

Pokiaľ ide o ďalšie video materiály, oplatí sa kontaktovať združenie Človek v ohrození⁸, ktoré sa dlhodobo venuje programu šírenia ľudskoprávneho povedomia prostredníctvom filmov (projekt „Jeden svet“).

- b) **Diskusie**

⁷ JEKHETANE-SPOLU, sídlo združenia a redakcie: Jarková 4, 080 01 Prešov, redakcia@rnl.sk

⁸ Človek v ohrození, Svoradova 5 811 03 Bratislava, E-mail: info@clovekvohrozeni.sk

Hoci dnes už málokto mimovládny subjekt na Slovensku disponuje zdrojmi, vďaka ktorým by mohol na požiadanie školy cestovať za účelom prednášok a diskusií na školy, je možné sa priebežne dotazovať aj na túto možnosť.

Inovatívnu metódou, ako možno priblížiť študentom „menšiny na živo“, je tzv. živá knižnica. Ide o špecifický druh diskusie na škole, avšak vedený neštandardným spôsobom - miesto lektora odbornej prednášky o menšinách vystupujú pred triedou konkrétni zástupcovia menšín a z osobného a intímneho uhla približujú študentom život v koži Róma (cudzinca, gaya, zdravotne postihnutého apod.)

c) Hry

Pedagógom vrelo odporúčame publikáciu z dielne PDSC „*Výchova k tolerancii hrou*“, ktorá je nabitá interaktívnymi hrami šitými na vyučenie o menšinách, ľudských právach, rasizme, predsudkoch apod.⁹

V kontexte témy cyberhate ponúkame jednu vzorovú hru, na ktorej môžete študentom prakticky demonštrovať potrebu kritického myslenia a ukázať im, ako sa dá pri manipulácii s kontextom budovať falošný obraz o menšinách. V hre si študenti zároveň skonfrontujú vlastné stereotypné predstavy. Hra sa volá „Etnológ“.

1. Rozdeľte študentov do 3 skupiniek a každej rozdajte ten istý obrázok. Dôležité je, aby si navzájom nevideli, že pracujú s tou istou fotografiou. (Ak nie je možné usporiadať ich v triede tak, aby navzájom nevideli obrázok inej skupiny, každej ho ukážte len na chvíľu a obrázok následne zoberte). Môže ísť napríklad o fotografiu rómskej osady.
2. Skupine č. 1 oznámte, že sú v roku 1940 a sú vydavateľmi nacionálne orientovaného časopisu „Na stráž!“. Uvedte, že na ich fotografii sa nachádza židovská rodina. Skupine č.2 oznámte, že sú reportérmi National Geographic a na fotografii majú rodinu s pôvodnými obyvateľmi USA, Indiánmi. Skupine č.3 oznámte, že sú redaktormi typického slovenského bulváru a na obrázku vidia slovenskú rómsku rodinu z obce Hermanovce.
3. Všetky skupiny dostanú to isté zadanie : majú podľa obrázka vytvoriť reportáž čo najpútavejšie pre svojho čitateľa, na ktorého sa ich časopis orientuje. V nej majú priniesť informácie o tom :
 - Ako táto rodina žije - čím sa živia jej členovia, čo sú „typické profesie“ tejto kultúry, aké sú väzby členov apod.
 - V čom sú odlišní od bežnej slovenskej rodiny a či majú navzájom niečo spoločné
 - Aký je ich hodnotový systém – ako chápu vzdelanie, prácu, spravodlivosť
 - Aké majú potreby, záujmy, ako trávia čas
4. Nechajte študentom cca 15minút čas na písomné spracovanie.

⁹ Na publikáciu je možné sa dotazovať : PDSC, Bratislava, Štúrova 13. <http://www.pdcs.sk>

5. Následne každá skupina najprv prečíta svoju reportáž a následne ukáže svoj obrázok (prípadne ho ukáže učiteľ, ak ich žiakom nenechal k dispozícii)
6. Prezradenie pointy a následná diskusia so študentami : vysvetlime im, ako sa dá tá istá vec interpretovať rôznymi spôsobmi, ak ju vkladáme do účelového kontextu a prispôbujeme základnú informáciu tomu, čo predpokladáme, že bude pre nášho čitateľa pútavé. Spytujte sa študentov,
 - ako si predstavovali svojho čitateľa
 - ako táto predstava ovplyvnila ich reportáž a akým spôsobom
 - či do popisu vnášali aj svoje postoje a ak áno, podľa čoho si ich utvorili (o Židoch, Rómoch či Indiánoch)
 - spýtajte sa študentov, ako by sa cítili, keby ich fotografia, z ktorej nie je známy kontext, z ktorej nevieme usúdiť, prečo sa na fotke takto správajú, z ktorej nemáme ako zistiť, čo v danej chvíli cítili, objavila na internete v dezinterpretovanom kontexte. Na tomto príklade im vysvetlite, ako vznikajú stereotypy a tendenčné modelovanie obrazu – keď dostávame len kusé informácie, a netušíme, aké sú príčiny, dôvody, kontext o tom, čo u menších spôsobuje také či onaké správanie, poľahky sklzneme k tomu, že si tento kontext dotvoríme buď sami, alebo ho nekriticky preberieme zo zjednodušujúcich a kusých informácií.